

Nádházy Zsolt[1]: Beszámoló a Rézler Gyula Konferencián elhangzottakról /2005. november 23./

Debreceni Jogi Műhely, 2006. évi (III. évfolyam) 1. szám, (2006. január)

A találkozóznak a Budapesti Műszaki Egyetem Oktatói Klubja adott otthont, ahol a meghívottak és megjelentek a BME Szociológiai és Kommunikációs Tanszékének, a Rézler Gyula Alapítványnak és a Rézler Gyula Mediációs Intézetnek a vendégei voltak. A konferencia alap gondolatát az adta, hogy lehetőséget teremtsenek a társadalomtudomány két világháború közötti alkotóinak és szellemi örökségüknek, arra, hogy - ha késve is -, kaphassák meg méltó helyüket a tudományos- és a közgondolkodásban. A szervezők a számtalan kiválóság közül a máig friss szemléletű Rézler Gyula munkásságára összpontosítottak, aki tudományos tevékenységének első nagy, 1948-ig tartó időszakában Magyarországon végezte kutatásait. Alapvetően szociológiai érdeklődése a munkássághoz, s így a hazai társadalomtörténethez kötődött. 1948-as kényszerű emigrációja után az Egyesült Államokban, mindenekelőtt a munkatudomány, a munkajog, majd a munkaügyi döntőbíráskodás elméleti és gyakorlati kérdései foglalkoztatták.

A program első része - Prof. Dr. Farkas János, a Rézler Alapítvány elnökének levezetésével – az emlékezés jegyében telt. A tudományos értékelésen túl ugyanis valamennyi felszólalónak volt személyes kapcsolata, vagy olyan meghatározó élménye Rézler Gyulával, amit megosztott a hallgatósággal. E visszaemlékezések mindegyikéből egy ritka jellem, kivételes emberi nagyság bontakozott ki, aki élete minden szakaszában és annak valamennyi aspektusában utat tudott mutatni környezetének dinamizmusával, humorával, öniróniájával és példaként tud szolgálni ma is a nyomába lépőknek munkabíráásával, tudományos alaposágával, szakmai lelkiismeretességével.

A sort Dr. Tóth Pál Péter kezdte, aki - a Rézler Alapítvány kuratóriumi tagjaként, a Népeségtudományi Intézet munkatársaként, és nem utolsósorban a Rézler tanulmánykötet szerkesztőjeként - Rézler Gyula emigrációja előtti munkásságát igyekezett az időkorlátok között bemutatni. E korszak munkásságában Rézler legjellemzőbb törekvése az volt, hogy feltárja a hazai gyáripari munkásság fejlődéstörténetének általános összefüggéseit oly módon, hogy részletesen vizsgálta a különböző iparágak helyzetét és az ott dolgozók élet- és munkakörülményeit. Szükségesnek tartotta az e körben megszületett különböző tanulmányok, kezdeményezések kritikai elemzését is. A tudományos kutatómunkán túl azonban az előadó felhívta a figyelmet Rézler Gyula tudományszervezői tevékenységére is. Ennek eredményeképpen az ő aktív közreműködésével alakították meg a Magyar Ipari Munkatudományi Intézetet, mely önálló és független intézetként a szociológiai adatfelvételekkel járó kutatások intézményi háttérét biztosította.

„Rézler Gyula helye a magyar szociológiában” című előadásával Prof. Dr. Lengyel György – a Corvinus Egyetem Szociológia Tanszékéről – vette át a szót. A hazai szociológiai-tudományban Rézler vetette fel elsőként, hogy helytelen a társadalom jelenségeire kizárólag elméleti konstrukciókat felállítani anélkül, hogy a társadalomra vonatkozó adatokat összegyűjtötték volna vagy a társadalmi jelenségek megfigyelésére kísérletet tettek volna. Véleménye szerint valós és világos helyzetképhez csak kellően megalapozott ismeretek birtokában lehet jutni, tehát az elméleti általánosításokat csak megfigyelés, elemzés és rendszerezés után szabad lefektetni. A szociográfia meghatározó szerepére vonatkozó felfogásának megnyilvánulása volt, hogy akkor végzett a mai értelemben vett adatfelvételekre alapozott szociológiai vizsgálatokat, amikor kortársai közül senki sem. Sőt – számos

kortársától ebben is különbözve – műveiben mindenféle ideológiai vagy más megfontolásoktól függetlenül, mindig objektív tudott maradni – s ez a felfogás vezette el 1948-ban az Egyesült Államokba.

A kényszerű emigráció után kezdődött Rézler Gyula életpályájának második nagy korszaka, melyről már Kollonay Csilla professzorasszony (ELTE, CEU) beszélt Rézler Gyula munkatudományra gyakorolt hatásáról szóló előadásában. Tudományos írásaiban ekkorra fokozatosan háttérbe szorult a szociológiai megközelítés, s helyét a jogi-közgazdasági szemlélet vette át, illetve az ezen tudományágakhoz tartozó módszerek. Rézler figyelme a munkatudományok, a munkajog, illetve a munkaügyi konfliktusok felé fordult – hűen jogi diplomájához. Az elméleti megközelítés azonban ezen a területen sem elégitette ki tudós kíváncsiságát, így nagy elismertségnek és köztiszteltetnek örvendő munkaügyi döntőbíróként tevékenykedett évtizedeken keresztül.

A konferencia félidejénél Dr. Mészáros József, a BME Szociológiai és Kommunikációs Tanszékének docense mutatta be a szervezők közreműködésével frissen kiadott új kötetet „Rézler Gyula válogatott tanulmányai 1938-1944” címmel, mely a szociológus Rézler hazai kutatásainak eredményeit összefoglaló írások javát tartalmazza. A szakértő válogatás és a tanulmányokhoz jó irányítúként használható bevezető Tóth Pál Péter munkáját dicséri. A szervezők ígérete szerint jövőre elkészülhet az újabb kötet is, mely természetesen a második nagy alkotói korszak műveiből válogatna – magyar nyelven.

A program második része Rézler Gyula szellemi örökségének gyakorlati alkalmazására fókuszált, melynek keretében bemutatkozott a Rézler Gyula Mediációs Intézet is. A levezető elnök Dr. Krémer András volt, aki e tisztséget a Rézler Alapítvány kurátoraként, illetve a Mediációs Intézet vezetőjeként töltötte be. A köré szerveződött kerekasztal tagjai a Mediációs Intézet munkatársai voltak: Balogh Eszter, Dr. Bodnár Lilla, Dr. Kulisity Mária, Rákóczy Zsuzsanna és Dr. Tóth Tibor. Mindannyijukban közös az, hogy az alternatív vitafeloldás valamely technikáját – főleg a mediációt, facilitációt - alkalmazzák az élet különböző területein, valamint az is, hogy a Rézler Gyula Alapítvány ösztöndíjasai voltak az Egyesült Államokban. A kerekasztal-beszélgetést az tette érdekessé, hogy az alternatív vitamegoldási módszerek alkalmazhatósági területeinek szinte mindegyikének jelen volt egy-egy szakembere (polgári jogi viták, munkaügyi viták, közigazgatási konfliktusok, gazdasági ügyek, sőt: tettes-áldozat mediálás is), így a felvetett kérdésekre adott válaszokból teljes képet alkothatott a hallgatóság az alternatív technikák gyakorlati jelentőségéről és lehetőségeiről hazánkban.

A kerekasztal-tagok először a mediáció jelenlegi helyzetét vitatták meg. Az elhangzottak szerint 2003. óta egyre gyakrabban viszik polgári vitájukat közvetítő elé a felek, s a feloldási arány 70-80 százalékos. Ennek értékelése előtt igyekeztek felhívni a hallgatóság figyelmét arra, hogy ezen arányok még kedvezőbbek, ha figyelembe vesszük, hogy nem csak az egyezséggel záródott mediációs eljárás tekinthető sikeresnek, hiszen az eljárás mindenképpen jó hatással van a felek kommunikációjára, konfliktusuk megítélésére, feloldási módszereikre – összességében pedig jövőbeni együttműködésükre. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hogy a polgári ügyekben végzett közvetítések néhány százas nagyságrendje eltörpül a többszázezer polgári per mellett. Tehát a nagy áttörés még mindig várat magára. Pedig vannak olyan területek, melyek újak az alternatív módszerek számára mégis pozitív eredményeket produkálnak: ilyen terület például az önkormányzati igazgatáson belül a szerződés nélküli ingatlanhasználat problematikája, mely gyakori konfliktusokban egy képzett tárgyalássegítő segítségével könnyen rögzíthető egy mindkét fél által elfogadható díj, vagy ugyanígy a terület-alapú támogatások kiadása esetén számtalan konfliktus megelőzhető, ha az adott területen belüli tulajdonosok eltérő érdekeit egy mediátor igyekszik összehangolni.

Mindezekon túl az új büntetőeljárás szabályok mellett a közigazgatási eljárás szabályai között is megjelent a közvetítés intézménye.

A kerekasztal-tagok ezután igyekeztek a lehetséges megoldási módozatokat görcső alá venni, és megtalálni azt az utat, amelyen haladva a hazai viszonyok között elérhető a mediáció szélesebb körben történő elfogadtatása, elterjesztése, alkalmazása. Az első felvetés szerint a peres ügyek egy élesen körülhatárolt hányadánál - például bizonyos értékhatár alatt - a közvetítői eljárás kötelezővé tétele megoldaná a problémákat. Krémer András reakciójából kiderült, hogy a törvényhozás és az igazságszolgáltatás megfelelő szintjein már folynak ilyen irányú tárgyalások, - a kellő elhatározás is adott, hiszen a változás szükségességét mindenki látja - igazi orvosságot ez a hiányosságokra mégsem nyújtana, éppen a mediációs eljárás azon alapvető elvei miatt, mely szerint az eljárás igénybevétele önkéntes.

A kötelezés helyett egy visszafogottabb állami beavatkozás - az elhangzottak szerint - valódi megoldást jelenthetne. Ez többféle módon megvalósulhat. Az elterjesztést szolgálja egy közeljövőben indított országos kampány a közvetítés mellett, éppen olyan formában, ahogyan azt nemrégiben a nép ügyvédje kapcsán láthattuk-hallhattuk. Az alkalmazás szélesítésére pedig egyfajta állami terelés hatna pozitívan. Ilyen terelési mechanizmus lehetne az előadók szerint a feleket mediátor elé vezetni - hallgassák meg a lehetőségeiket, és aztán maguk döntsék el, melyik utat választják. Ez a szabályozás több államban sikeresen működik, és az önkéntesség elvét sem sértené. Ugyanilyen állami presszióként merült fel, hogy a munkaügyi perben a vesztes pozíciót tegyék annyira negatívvá - például magasabb nem vagyoni kárösszegek megállapításával -, hogy a munkáltatónak érdeke legyen alternatív utakat választani. Az Egyesült Államokban működik ez a terelési mód, mivel komoly összegeket jelent a munkáltatónak egy vesztes ügy és általában a peres eljárás is.

A hallgatóság köréből felvetődött, hogy a bíróság egyeztetési kötelezettsége, mennyire jelent segítséget? A résztvevők véleménye szerint alapvető hibája ennek a rendszernek, hogy ugyan a bíró quasi-közvetítőként jár el, sikertelenség esetén azonban ő fog dönteni - a felek így nem nyílnak meg, nem alakul ki a közvetítéshez nélkülözhetetlen bizalmi légkör. Ezen túl ez az egyeztetés mindig jogszabályi keretek között mozog, ami a szükséges rugalmasságot lehetetlenné teszi, és a bíró sem rendelkezik ilyen irányú képzettséggel.

Minden résztvevő egyetértett abban, hogy az állam is példát mutathatna, amennyiben állami ügyekben nem bíróságokat jelölne meg az esetleges viták feloldására, hanem kijelölt és független mediációs szervezeteket. Segítené az elfogadást az objektivitás és a szakmaiság erősítése is. Az IM listáján ugyanis közel ezer név szerepel közvetítőként, ennek pedig csupán töredéke képzett, és még kevesebben tudnák pártatlanságukat, illetve függetlenségüket bizonyítani. Az USA-ban etikai kérdés az objektivitás, ennek sérülése esetén megvan a megfelelő fórum az érdeksérelem kezelésére - igénybevétele azonban elenyésző.

A szervezők végül azzal zárták színvonalas rendezvényüket, hogy 2006 májusában egy háromnapos konferencia keretében, az e területen működő amerikai professzorok közreműködésével igyekeznek majd tovább terjeszteni az alternatív konfliktusfeloldás lehetőségeit, eredményeit, pozitívumait - és kíváncsian várják a közvetítői eljárásról szóló törvény esedékes felülvizsgálatának eredményét.

[1] II. évf. nappali tagozatos PhD hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola; DE-ÁJK Agrárjogi, Környezetjogi és Munkajogi Tanszék